DISPUTATIO JURIDICA.
De
PRUDENTIA IURIS
ROMANI Ejusdemq; PRINCIPIIS.

Quam

Divina clementer favente gratia

Ex

Magnifici, Amplissimi & Nobilissimi JCtorum ordinis

Consensu

IN

Alma Electorali Brandenburgica

PRÆSIDE.

DN. JOHANNE FRIDERICO RHETIO,

J. U. D. & Professore Ordinario,

Publico Examini proponit

DANIEL VVEGENER, Peizenâ Lusatus.

Autor & Respondens.

Ad diem 7. Jun. Anno 1660. In Auditorio JCtorum Publico horis ab Octava matutinis.

Francofurti ad Oderam,

Literis SALOMONIS EICHORN.

Generosissimo maximè Strenuó, ac longo rerum Usui prænobilissimo

DN. GEORGIO FRIDERICO à TROTTEN,

Serenissimi ac Potentissimi Electoris Brandenburgici, Supremo Excubiarum Præfecto, Gubernatori Castelli Peizenæ. Badingæ, Hummelportæ & Müllenbergæ Hæreditario, Domino & Patrono meo maximo.

Ut &

Generoso & maximè Strenuò ac Prænobilissimo Domino

DN. STEPHANO MELCHIORI ab ARNIMB,

Serenissimi ac Potentissimi Electoris Brandenburgici vice Chiliarcho bellicosissimo Domino & Fautori meo maximo.

D*Iu ancipiti deliberationis lance suspensus hæsi, Mæcenates Magni, an leviusculas hasce & ineruditas chartas sublimibus Vestris consecrare Nominibus fas mihi esset. Verebar enim, ne oblatio earum minus conveniret Viris in tàm amplo dignitatis fastigio constitutis. Nec frustra quidem. Sublimes sublimia, Humiles Humilia decent. Mecum a. perpendentem, quanta in me Meosq; à* Generositatibus

Vestris

Vestris *beneficia sunt collata, (quibus enumerandis aliquando posteritas etiam disertissima sufficere vix poterit) grata, ne sponte ingratus sim, quia aliter gratus esse non possum, ut basi e studiorum meorum primitias ad Aram Generos. Nobilit. Magnif. V. V. subjectissima animi veneratione deponam, jussit memoria. Et inprimis singulare illud beneficiū* à Generoso, Magnificô ac Prænobilisſ. Dn. Dn. Friderico à Trotten in Me Collatū *non est reticendum, ideoq; nemo Me injustum fecisse, judicaturus erit, ut illud hic recenseam:* Hujus auxilio studia mea huc usq; continuavi, *Pro quo beneficio Generositati Vestræ, Ingētes atq; Immortales habeo atq; ago gratias. Suscipite uterque* Viri longè Eminentissimi, Patroni summi *serena fronte, hilariq; aspectu, minuta hæc meæ in Vos observantiæ & obsequii libamina: Nec tam quid vobis dignum, quam quid præstare à me possit expendite. Ac plurimum oro atque contendo haud male interpretamini id quod mei erga vos officii duxi. Valete igitur, & summis in Deliciis, ex voto diu Mihi & Militibus Vestris feliciter vitam vivite.*

VV. Generos. Excellentiarum

Humillimus & Devotissimus

Francofurti ad Oderam
7. Jun. 1660.

Daniel Wegener.

Thesis I.

FRustra sunt qui de Justinianei juris lubricitate conqueruntur, quasi cereis tabulis inscriptum sit in quibus quidvis vel corrigi vel deleri possit pro lubitu, certè non Juris sed hominum litis amantium vitio contingit, quod lites quas Justinianus Imperator duobus vel tribus annis componi jusserat *t. 1. C. ut intr. cert. temp. l. 13. c. de jud.* immortales fiant, & vitæ hominum excedant modum, imo intra 39. vel 75. annos judicia solide quod ajunt interdum vix firmentur *Vultei. Consil. Marpurg. volum. 3. consil. 30.* Quam immeritò hinc jus hoc Exterorũ quorundã notam subiit, ut ceu ex ambitione & avaritia Magistratuum ortum ex quo lites non amputet sed serat, in Hispania exulet Stephani & Alphonsi X. judicio *Oldr. Cons. 69.* In Gallia ne publice profiteretur Franciscus Imus sub pœna prohibuerit. *Matheac. de via jur. c. 36. n. 8.* Si perversi juris detortores, expulissent verius quam Romanum jus abolevissent, judicia ipsorum felicius absolverentur quandoque quam nunc cum injuria partium hærent sœpius.

II. Non ars culpanda qua homines abutuntur. Nos ambiguum jus accepimus nunquam, sed futilibus disputationibus efficimus. Sedulo satis sacri legislatores ambiguitatem omnem sustulerunt. *Constitut. Tanta de confirmat. ff. ad omnes populos. §. 1. verb & omnes ambiguitates decisæ nullo seditioso relicto.* Ut illud demum quod in ipsis rerũ obtinet argumentis consultæ juris Philosophiæ æstimaverint, reliquos Legum cavillatores detestantes *Proem. Instit. Imper. §. 3.* unde Partibus & Advocatis pœnam ne calumniæ causa moverent lites aut temerè prosilirẽt, præstituerunt. *l. 2. C. de Jurejur. propter calumn.* Judices ne clementiæ gloriam

riam aut severitatis famam affectarent informarunt, ne irarum expertes impunita manerent flagitia. *l 51. §.2. ff. ad l. Aquil.* nec misericordiam averlentur, ne Jura æquitati præferant. *l. 8. C de judiciis*, sed prout quæq; res postulat perpenso judicio statuant. *l. 11. ff. de pœnis* ita ad sanctas scripturas attendentes ut sciant se non magis judicare quam ipsi aliquando judicantur, cum ipsis magis quam partibus terribile judicium est, siquidem litigatores sub Hominibus ipsi Deo inspectore causas trutinandas proponunt. *l. 14. C. de judiciis*, adeò sanctas leges voluerunt ne ulla ratione injuriæ occasio inde nascatur. Has Prudentia Juris Romani quam profitemur complectitur, eo fine latas ut Cives vivant concordes & Reipublicæ salus promoveatur. super his principiis quicquid tenet fundatum est, Qualia ea principia quamque eorum tenax jurisprudentia sit hac disputatione exponere animus est, & ut methodus servetur, à fine auspicabor.

III. Justitiam finem esse jurisprudentiæ nemini qui jura nostra libavit ignotum est, sed num universalis num particularis eo intelligatur ambigunt, verum si universalem justitiam finem haberet, omnia quæ secundum leges Romanas justa sunt Gentium jure & in Rebuspublicis aliis reputarentur eadam, jam infinita sunt, quæ pro Reipublicæ Romanæ usu jubentur, & gentium juris planè non sunt, & hinc nec justa æstimare possunt (quo tamen non asseritur quasi Romanum jus quicquid uti infra dicetur, contineret quod Gentium Juri contradiceret) Idcirco Particularem justitiam Jurisprudentiæ nostræ finem agnoscimus tantum, quo cives secundum leges latas justè vivere possunt. Nec obest quod verba hæc in definitione ab Imperatore tradita adjecta non sint, siquidem præter necessitatem adhibita fuissent. Nam leges à se latas in unum opus certum collegit, huic finem dixit justitiam

 quæ

quæ non ex aliis legibus poterit intelligi quam Romanis, nisi Imperator contra se statuisse præsumatur. Ita constans & perpetua voluntas dicitur i.e. qua constanter & perpetuò velle debent secundum leges Romanas suum cuique tribuere.

IV. Quod hoc accuratè tribuendum sit definitio Jurisprudentiæ exigit, nempè quod sit scientia justi atque injusti Divinarum rerum & Humanarum notitia, quasi consultus Iuris quid Divinæ quid Humanæ Res noscere, sed quomodo justum ab injusto secernendum accuratè scire debeat, ne pro jure inferat injuriam, aut quis re sua invitus carere cogatur & innocens §.1.*Instit. de justit. & Jur. arg. l.11. de pœnis.* Hoc justum uti & supra dictum non aliunde quam ex Legibus Romanis æstimandum est. Qui nihil justum reputant, nisi quod suo judicio assequuntur aut naturali jure obtinet, pro politica ratione sapiunt parum, & Romanarum legum cognitionis expertes sunt. Si enim Ius naturæ, Gentium & Civile invicem differunt, utique & inde justitia quod diverso fine agãt. Ex hoc quotuplex jus est totuplex quoq; justitia 2dũ ea quæ fusius *Rsemer. decad.* I.*thes.4.* si hoc tunc una Respublica poterit justa statuere quæ in alia justa non sunt, nulla quippe Respublica alterius legibus tenetur, sed quælibet pro ratione status sui sibi commodum format, Nec civilia nec Gentium jura obligarent cives, nisi essent approbata. Nullum jus obligat nisi approbatum; Et leges Hebraicæ Reipublicæ licet Deo Autote latæ qua Politicæ non aliter nos obligant quam alterius cujusvis. *Hug. Grot. de Jur. Bell. lib.1.c.1.n.16.*

V. Romanæ Reipublicæ cum Leges conderent pro status commodo ab aliorum populorum institutis mutuo sumpserunt multa, & ita suis temperarunt moribus ut mutuata non appareant & quod aliàs Naturæ aut Gentiũ

juris

juris fuerat solo Romani juris nomine audiat. *l. 6. ff. de J. & J.* Quod hoc porro Argumento probatur. Sicut Natura omni animali cuique implantavit, ne sibi noceat aut negligat suum, ita cum Civitates condi & populus majestatem in una persona venerari ceperunt, ne cum privata & publica salus detrimentum capiat docuit accuratius, ex quo status rationem habere invaluit, & præter vulgata statuere ex usu. Hoc in Romana Republica frequentatum feliciùs, in qua, quantum leges nobis aperiunt, ne Cives suorum incuriosi evaderent, publice tranquilli essent, & ambigua litium fata perituræ Civitatis exordia amputarent, quo publica salus promoveretur, contra disputandi rationem pro communni utilitate sanciebant l. 51. supra allegat: §. *2. ff. ad l. Aquil.*

VI. Ex quo Romanum jus definitum quod Ars æqui & boni sit. *l. 1. ff. d. J. & J.* ne quicquam æquum dicerent quod publicæ rei bonum non sit, neqve contra bonum quod iniquum esset, aliàs quis præscriptionem legitimum juris præsidium assereret nisi publico bona sit? Certum enim, si quis longo tempore re sua non utatur præscriptionis jure eadem cadat; nec sine ratione, cum intersit Reipubl. rerum suarum curam gerentes habere Cives. *Thomas Hobbes in tractatu Gallico idiomate impressus de Fundament. Societat. Civil.* Vigilantibus jura scripta *l. 24. ff. quæ in fraudem credit:* contra desides & sui juris contemptores odiosæ Exceptiones sunt oppositæ. *l. 3. C. de Annal. except.* Quibus omnibus requisita certa, ne quis jure suo immeritus cadat, posuere *Dd. ad l. unic. C. de usucap. transf.*

VII. Ita ne lites moverentur ex quavis re facilè præcavêre, uti *l. 8. C. d. Rscind. vendit.* contractus, licet vel Emptor vel venditor in pretio aliquantulum læsus modo læsio ultra dimidium non sit, non rescinditur, Hoc, ut ansa discordiis præscinderetur voluerunt, & Exceptiones fri-

volas

volas impedierunt: quomodo non numeratæ pecuniæ exceptionem ad biennium restrinxerunt, nam consueverant Debitores maligni quo solutionem differrent, debiti etiam indubitati probationem à creditoribus, licet Chyrographum agnoscerent, exigere. Huic malitiæ ut obviam irent non numeratæ pecuniæ exceptionem post biennium opponi non debere sanxerunt, licet ad juramentum se offerat debitor. *l.14. C.de Except. non numerat. pecun.* præsumitur enim Debitorem negligenter adeò non futurum ut Chirographum suum relinquat tanto tempore sine causa, quo casu tamen si debitor aliunde probare possit se repetere nullo modo potuisse, forte ob iter susceptum quod nec scribere potuisset, audiendum esse credo, quod æquitas suggerit, licet jure destituamur *arg. l.2, §.5. ff. de Aq. & aqu. pluviæ arc. causa.* Negativæ quidem regulariter probatio non est sed sufficit nobis dari aliquo modo. Aliàs novum juri non est quoad præsens denegare remedium, & in aliud spem Patrocinii reponere: Trium cohærentium annorum apochas si quis exhibere possit, & reliquum solvisse præsumitur, sed si aliunde probare valeret non esse solutum Actio non denegatur *l.3. C.de Apochis.* Hæc Exempli loco obiter. numero multa adduci possunt, quæ extra Romana jura viderentur iniqua ad juris nostri regulas examinata justissima sunt. Pupillus pubertate proximus sine dubio obligatur naturaliter sine autoritate Tutoris contrahens cū aliquo, sed ex Justinianeis juribus non, quia leges nihil admittere voluerūt, quod dolo occasionē dari alieno possit, cui pupillus nondum judicio firmo expositus est. *l.59. ff. de Obligat. & Actionib. Rimer. de cade 3. quæst. 7.* Imputet sibi qui legum ignarus cum tali contrahit. Jura omnibus scripta sunt, nec debet ignarus esse ejus conditionis cum quo contrahit. *l.19. ff. de R. J.* Verum num in conscientia tutus sit, qui secundum leges dictas sententiam exe-

qui

qui desiderat D. quærunt. Ego nullus dubito, si sine calumnia agat, aliàs, ut suprà citatum Exemplum repetam, si quis in Chirographo se fundaret & benè nosset se pecuniam non dedisse & tamen *secund. d. l. 14. C. non numerat. pecun.* Exceptionem post biennium eliderct, nec jure Civili tutus foret. Ubiq; leges hæ & dolum & calumnia intentatã Actionem improbant. *DD. ad Tit. de Calumn.* multò minus in conscientia tutus erit. *Thomas Merckelbach. inter Consil. Klockii, volum 1. Consil. 40. n. 18.* Civilia jura in Conscientiam non penetrant, Acta inspiciunt. Exempla plura ubi quis ita agere valeret recenset. *Panorm. in cap. quia plerumq; X. de immunit. Eccles.* qui nobis non contradicit.

VIII. Ut revertamur Eadem publici boni ratio facit, ut nudo pacto Romani actionem non dederint, ubi factum dignum ob quod paciscentes adstringi possint haud intercessit, lubricum linguæ quippe ad obligationem efficax non judicarunt, sed quando subfuit negotium habile *l. 7. §. 2. ff. de pact:* Hinc Prætor ex innominatis Contractibus præscriptis verbis id est, ad narrationem facti actionem dabat propter causam actualem dationem vel factum quo contrahentes invicem tenebantur. *l. 5. §. 1. juncta l. 21. ff. de præscript. verbis.* Hahn. de æstimatoria actione *n.* 2. De hac causa quærunt Imum DD. An Ea quoque faciat, quod ex nudo pacto nulla actio data fuerit? Ego vix dici posse aliam autumo, dum Imperator *d. l 7. § 4. ff. de pactis asserit:* Sed cum nulla subest causa propter conventionem hic constat non posse constitui Obligationem, igitur nuda Pactio Obligationem non parit. Cum Pacio vis pariendæ Obligationis à jure tributa hoc loco causa dicenda non est, siquidem dicit hic JCtus, cur lex non possit adsistere pacto nudo, si adsistentiam legis intellexisset ταυτολογίαν commisisset, dicens; Lex non potest adsistere propter adsistentiam legis. Secundo, Num hæc cau-

ſalegis 7. dicta propter quam LL. Romanis &' [Obligatio & actio conceditur in omnibus Contractibus hoc efficiat quod Ego non puto. In Innominatis non oritur obligatio nec datur Actio niſi negotium aliquod intercesserit *l. 5. §. 1. l. 21. ff. praeſcript. verbis.* Nam quum cœteri nomen peculiare habent non opus eſt, ut Prætor ad generalem actionem in factum ſeu prout factum recenſitum concedat, ex ſpeciali contractu ſpecialem actionem concedit. In conſenſu alibus quamprimum conſenſerunt, obligatio datur neque verborum neque ſcriptorum alia proprietas quoad hanc efficaciam deſideratur *l. 2. §. 1. ff. de Obligat. & action. l. 1. §. 1. ff. de Rerum permutat.* In Realibus quando Res eo animo datur ut ſpeciali Contractu aliquid detur mutuo, deponatur &c. Actio non denegatur. *l 3. §. 1. ff. d. tit. de O & Act.* In His negotium illud ut Actio detur non attenditur, & hinc cauſa in d. l. 7. recenſita, dicitur tantum in innominatis Contractibus eſſe, in Reliquis non, quia negotium quidem in omnibus contractibus eſt, ſed non eſt cauſa vel Obligationis vel Actionis. Perinde Actio Realis definitur. §. 1. *Inſtit. de Action.* quando ago contra Eum, qui nullo jure mihi obligatus eſt, ſine dubio qui rem meam detinet obligatus eſt reſtituere, igitur hoc dicitur, qui non ita mihi obligatus eſt, uti *d. l. 3. §. 1. ff. de Obligat. & Act.* ſtatuitur. Hinc quoad actionem hanc non attenditur, cum paria de Romano jure æſtimentur, non attendi & non eſſe *arg. l. 8. ff. de O & A.*

IX. Veruntamen publicam utilitatem in tantum non æſtimavit ut contra juſtum obtineret potius. Tam prudentiæ juris, quam utilitatis rationem habuerunt. *l. 1. C. de Acqu. poſſeſſ.* Qua propter Legislatores noſtri tria ſumma juri ſuo præcepta conſtituerunt, ad quæ ceu ad normam quicquid leges Romanæ continent poteſt referri, qualia ſunt. *Honeſtè vivere Neminem lædere, ſuum cuiq; tribuere.* [§. 3. *Inſtit d J & J*

J. & J. Quæ sicut tria objecta, ita & hæc tria voluerunt inter se omninò differentia considerata formaliter, licet qui honestè agat, simul Neminem lædat, neque suum alicui eripiat, tamen quemadmodum in Metaphysicis affectiones Entis unitæ, Unum Verum Bonum & Perfectum revera inter se distinctæ sunt, quamvis, quando ens Unum est simul quoque Verum ac Bonum sit, attamen qua affectiones considerantur differunt; Et Unum & Verum diversa sunt. Cœterum Essentia Præceptorum horum ex Reipublicæ Romanæ principiis æstimanda est, quæ supra dicta ut nihil æquum s. justum habeatur quod non publicæ Rei bonum sit: Hinc concubinatus quem Romani legitimam consuetudinem vocarunt. *l. 5. C. ad SC. Orfic.* ad Honeste vivere referre nemo dubitabit, siquidem & in Concubinatu honestè vivendum erat, nam Eò nec promiscuè omnes Personæ sed Eæ cum quibus Connubium propter legis impedimentum non erat primo, 2. nec ingenua nisi quod ante corpore quæstum fecisset, vel obscuro loco nata sit, constaret, aliquis stuprum cum Ea committebat *l. 3. ff. de Concubinis.* Neque Lex sine pœna permittebat ut quis plures Concubinas haberet. *Novell. 18. c. 5.* in Cœteris non differebat à vero Matrimonio nisi voluntatis destinatione, an Eam Uxorem an Concubinam habiturus sit *l. 4. ff d. t.* Igitur differebat concubina à Scorto quod cum Hoc connubiū fieri non posset cum Illa sæpius, neq; spurii quicquā ex Patris testamento consequuntur, filii ex legitimo concubinatu omnino *d. Novell. 18. c. 5.* Ab uxore vero differebat Concubina quod matrisfamilias honestatem nunquam haberet nisi Patroni concubina *l. probrum ff. de ritu Nupt. Cujac. lib. 5. obs. 6.*

Prior habeban...
... alias

X. Imo quidam Concubinatus jure Romano permissus coram Deo non tantum legitimum matrimo-

niũ eſt,ſed & Gentium jure. Exempli loco eſſe poteſt quod inter Servum & Ancillam Romano jure Matrimonium eſſe nequibat,ſed tantum Contuberniũ quod effectu veri Matrimonii carebat,ſic & inter Liberũ & Ancillã,quæ tn. apud alias gentes pro vero Matrimonio reputabantur uti in Græcia,Carthagine &c. *Hugo Grotius de J.B. lib.2.c.5.n.15.* Et certo reſpectu apud Hebræos obtinebant, Exod.21. nec moribus noſtris quod tunc Contubernium tantum verum matrimonium eſſe impeditur. Proinde Concubinatum primo ut ad principia ſua attenderet legitimum pronunciavit,alias ſcilicet Servorum conjunctio & aliorum,ſcortatio dicenda fuiſſet, quod tamen durum cum nihil nefandæ libidinis in conjunctione hac reperiretur , & tamen ad juris Civilis regulas verum Matrimonium non erat, hinc tertiũ Concubinatus nomen nanciſcebatur. Secundo publicè intererat ut Fornicationi, Stupris,Raptui,Adulteriis,occaſio præſcinderetur, hinc amore captus erga eam quam ob impedimentum legis ducere nequibat,ſecundum certa requiſita ſupra adducta concubinam habere non negabatur,& libri ex Conſuetudine iſta nati , à Patre hæreditatis loco accipiebant per allegat. *Nov.18.c.5.* Aſt moribus quia finis ceſſat ob quem permittebatur à Romanis â Scortatione differt parum. *Cujac. lib. 5. Obſ. 6.*

XI. Quod autem Magiſtratus ob publicam utilitatem præter vulgarem juris rationem ſalva Conſcientia aliquid pemittere poſſit quod hodie ob Status rationem dicunt,dubiũ non eſt. Si quidem Deus ipſe ceu Rerumpublicarum fundator prudentiſſimus in Hebræorum Republica Judæis multa ob reſpectum certũ indulſit, quæ extra reſpectum hunc in novo Teſtamento non probantur, Chriſtus ipſe *Matth.19.v.8.* Judæis reſp: Moſes vobis ob cordis veſtri duritiem divortium permiſerat, ab initio non erat

ſic;

ſic; Attamen inde illud non concludimus propter rationē Status prout hodiè à quibuſdam audit injuſta quæque hac excuſatione peragere poſſe, decipere pro moribꝰ temporũ ſummam prudentiam æſtimare licere, pietatis & honeſtatis ratione relicta ſimplicioribus; ſed quæ contra vulgaria ita jubet necesſitas ut niſi perire malimus, agenda quædam ſint, quæ in ſe mala quidem non ſunt, ſed extra necesſitatis caſum hunc bona haud cenſerentur. Taliter Romanum jus utilitatem normam habuit ne honeſtatem læderet aut Juris rationem eliderct *DD. ad ſupra allegatã l. 1. C. de acquirend. hæred. verbis tàm ratione utilitatis quam Jurisprudentiæ receptum eſt.*

XII. Porro neminem lædendum ad ſecundum ſummum fundamentum eſt, & tamen Naturaliter pretio Emptionis & Venditionis contrahentes ſe circumvenire poſſe permittit ICtus *l. 16. §. 4. ff. de minoribus l. item ſi. §. 3. ff. locati.* Certum igitur quod & hoc in reſpectu ad leges noſtras accipiendum ſit aliàs & minima lœſio etiam lœſio eſt, & contra præceptum juris crederetur, exinde ad præſcindendas infinitas controverſias, & ob incerta rerum pretia inter Eos qui judicem communem non habent, inexplicabiles, publico bono receptum fuit, ut ob inæqualitatem modo lœſio non enormis ſit, à pacto diſcedere non liceret, & quaſi naturale putatum Emptionis & Venditionis quod Emptor viliore comparandi, venditor cariore diſtrahendi votum gerentes ad hunc Contractum accedant. *l. 8. C. de Reſcind. vendit.* Naturaliter verò hoc licere quod dicit idem eſt ac inſeparabile ab hoc Contractu & moribus etiam receptum. Veluti Paulus Apoſtolus natura Viro turpe eſt comam alere, & in *l. jus noſtrum ff. de R. J.* Ubi Earũ rerum *Naturaliter* inter ſe pugna eſt teſtatus & inteſtatus. Non disſimili ratione & tertium, jus ſuum

 cuique

cuique tribuere intelligendum est. Nemo jure suo nisi propria culpa carere potest. Si suorum negligens & suorum incuriosus jure cadit, legum vitio non accidit, ast odium contra Desides LL. gerunt meritò. *arg. l.3. C. de ann. Except.*

XIII. Eatenus omnia quæ in Romano jure continentur ad dicta præcepta referri possunt & ut id fecerint eò tutius omne suum jus Romanum ex jure N. G. & C. sc. in genere sumpto collegerunt adeò ut leges neutiquam statuant quæ juribus hisce sunt contraria, imò ipsa Ju-Juris nostri principia ne Theologiæ quidem contradicunt per Ea quæ in thes. 11. explanata & alterius explicanda discursus ansam dabit. Cœterum Imperator ita enunciat. Jus Civile est quod neque in totum à Naturali vel Gentium jure decedit, nec per omnia Ei servit, itaque cum addimus aliquid vel detrahimus juri communi jus Civile efficimus, *l. 6. ff. de J. & J.* Dum igitur jus Romanum præter jus Gentium vel Naturale aliquid continet, eò dictis juribus non contrarium statuit, quia singulis juribus peculiares fines sunt. Ipsum jus naturale, immutabile est, nec à Deo mutatur. *Hugo Grot. d. l. de J. Bell. lib. 1. c. 1. n. x.* Eapropter cum per approbationem aliquid juri Naturæ detrahitur, juri ipsi nihil officit, sed actus isti de quibus natura statuit circumscribuntur uti naturalis juris debitum esse solvendum, sed si creditor acceptum ferat, non opus quod solvatur. Sic jure Civili determinatur depositum esse reddendum, sed si furiosus deponat non faciendum semper. *l. 31. ff. depositi.*

XIV. Est autem Jus Naturale Præceptum rectæ rationis quod Actus quosdam ex ipsorum naturali convenientia vel disconvenientia cum recta ratione per Se Bonos vel Malos servare vel fugere præcipit. Qua ratione differt

fert à jure Divino voluntario,quod obligat quidem etiam omnes homines præprimisChriſtianos in Conſcientia,verum cauſa obligationis diverſa eſt jus naturale obligat. Quia actus de quibus ſtatuit per ſe boni vel Mali ſunt, Jus Divinum autem obligat eò quod Deus voluit *Hug. Grot. d. l.1. &c.* Secundo differt à Jure Gentium quoniam hoc ob utilitatem introductum eſt, & obligat quia inter pleraſque Gentes vel moratiores ita receptum, igitur obligandi cauſa quoque à voluntate Gentium eſt,quæ in naturali jure ob Naturalem bonitatem vel malitatem.Exinde quid de Eorum DD. opinione ſtatuendum ſit claret, qui duplex Jus Naturæ vel primævum vel Secundarium ſtatuunt, vel diviſionem hanc docendi gratia retinere poſſe autumant. utrumque natura juris hujus non permittit, Sunt enim actus hi de quibus jus hoc ſtatuit Eſſentia ſua vel Bona vel Mala. quæ Eſſentia prout primo fuit non fuit mutata & ratio humana in cognoſcendis actibus hiſce nunquam fuit meliorata. Igitur primo quos actus obſervare vel fugere ſtatuit ſemel nunquã correxit.Secundo Si duplex ſtatuitur dicitur quoq; mutabile, quaſi gradus reciperet.Neque docendi gratia aliter concipi valet,eſſet quippe ſic contra formam hujus juris, quomodo nullus conceptus ſubſiſtere potis eſt. Verum quod furtum natura turpe dicitur, *l.1.ff.de furtis l.probum ff. de V.S.* quo appareret quaſi ſecundum diverſam rem diverſa ſtatuiſſet, quoniam initio nullum Dominium ſed Dominio conſtituto & furtum turpe æſtimaverit; Reſponderi poterit eſſe quædam Juris Naturalis, Simpliciter, quædam Reductivè: Eoque & ea quando Dominia formata non ſimpliciter ſunt;Sic unquã, omnia debere communia eſſe,ex Naturæ jure probari poterit. Deniq; inde porro fluit, quod obligatio ex jure Naturæ in nuda conſcientia & pudore conſiſtat,quia turpe eſt contra ea facere quæ ratio recta à nobis exigit, Exemplum per-

ſpicuum §. 1. *Inſtit. de Fideicommiſſar: hæredit. eſt.* Alias inRomano jure obligatio hæc accipitur variè, vel pro Ea quæ jure Gentium eſt ſed quæ per Excellentiam dicitur Efficaciam habere, licet Lex Ei non adſiſtat. *de quibus Bach. Ad lib. 3. tit. 14. n, 2.* Quicquid autem eſt nec vera juris Naturalis obligatio, efficatia ſua Romano jure penitus deſtituitur, unde & retentionis jus operatur *l. 10. ff. de O & A.*

XV. Proinde quoniam cauſa efficiens juris Naturalis recta ratio eſt, Brutis neque Materialiter neque Formaliter competere poterit. quod Formaliter competat, Nemo facile aſſeret, Materialiter nihil aliud eſt, quam juſtum & æquum. quod etiam æſtimare nequeunt Bruta, idcircò nec in ea cadet, ut taceam quod obligari non valeant, jam Omne jus obligat. *Habn. ad Weſenbec. tit. de J. & J. n. 14. vel 26 quod Natura.* Quod Imperator dicat Naturale jus eſt quod Natura omnia Animalia docuit, impropriè ſumit, hoc inde conſtat quod in eodem *§. 1. Inſtit. de J. N. G. & C.* Subjunxit cœtera animalia iſtius juris peritia cēſentur, id eſt ob ſimilitudinem dicuntur, quod inficias ire ne quiſquam poteſt. 2. Quod nulla injuria in bruta cadat *l. 5. §. 1. ff. ad L. Aquil. l. 1. § 3. ff. ſi quadrup. pauper.* quod ſi propriè intelligat Imperator de Jure, & Injuriam iis concedere neceſſe habuiſſet *Riemer. Deca. 1 quæſt. 3.* Hoc ita verum reor ut nec infantibus cum effectu competere dicatur & formaliter, quoniam Hi ante ſeptimum ætatis annum ne quidem fari poſſe dicuntur neque quicquam intelligere *l. 1. in princip. d. verb. Obligat. l. 3. § 2. ff. de tutel.* Si hoc, utique nec obligari, ſiquidem omnis Obligatio præſupponit intellectum rei, propter quam quis Obligari debet, ne fraudetur. Imò, cum naturalis obligatio in pudore & rubore nudo quid præſtandi contiuetur, eo magis ſecernendi facultatem deſiderat. *arg. §. 1. Inſtit. de Fideicommiſſ. hæredit.* Ex qua ratione

tione pupillus nec naturaliter obligari dicitur. *l. 59 ff. de Oblig. & Act.* Quot autem gradus sint ætatis qui apti sint de jure ad agendũ aliquid explicat *Bath. § 2. Instit. de Tutel.*

XVI. Sicuti igitur, ut redeam, Naturæ jus cum homine natum & ex naturali bonitate vel malitate Actuum observatũ est, ita Gentiũ jus cum Gente cœpit & ex utilitate constitutum. *Riemer. Decad. 1. Quæst. V.* Et vim obligandi, uti & supra positum, ex eo quod vel Omnium vel plurium Gentium consensu receptum; Erant enim quædam quæ apud populum vel majori vel minore rigore observabãtur sicuti de jure postliminii & captivitatib9 & aliis de quibus *Hugo Grot. de Jure belli lib 3. cap. 7. n 8.* Hinc licet universaliter ferè Imperator de Exemplis omnibus § 2. Inst. *de J N. G & C* recensitis loquatur, quod sint J. G. dicendo: Ex hoc jure Captivitates descendunt &c Attamẽ omninò horum distinctio adhibenda est, quædam enim nonnisi apud plures populos sæpius observata, ita non sunt, quæ pro Gentium Jure vindicant, e. g. Captivitates quæ apud paucos observabantur eo modo uti apud Romanos *Hugo Grot. d. l.* Cujus Exempla plurima adduci possent nisi Methodus concepta prohiberet. Hoc exinde fluit gradus introductionis hujus juris fuisse adeò ut divisio ista DD. inter jus Gentium primævum & secundarium fundamento non careat, non quod jus Gentium primævum Jus Naturæ dicatur cum Donell. Vultejo & aliis. Nam sic jus Gentium cum homine natum in congruè statueretur, sed cum Adamo Gens non statim oriebatur, Exinde igitur Gentium primævum verius dicetur id quod ex naturæ jure manavit

XVII. Et hoc jus quoniam Gentes invicem commercia semper habent observandum omninò est. Sic Imperator dicit populus Romanus partim suo proprio, partim communi omnium Gentiū Jure utitur §. *1. Instit. de J.N.G.* & Civili. Sc. vel cum aliis populis vel interdum erga peregrinos in urbe, quā ob causam & peculiaris prætor, peregrinus dictus, creatus legitur, qui Edictum quidem peculiare non condidit, ast secundum edictum urbani Eum processisse verisimile est. *Rosinus antiquitat Roman. lib. 7. cap. X.* Licet ad Leges Romanas non deciderit omnimodè, nam erant multa quorum Nemo nisi Civis Romanus particeps fieri poterat, uti de Matrimoniis, Patria potestate &c. Quæ inter peregrinos secundum Gentium jus decidebantur necessariò. Neque tantum in urbe Roma fuit quod & peregrini degerint cum ipsis neque tamen jurium omnium fuerunt participes, sed & in Rebuspublicis aliis, uti apud Hæbræos peregrini fuisse leguntur, qui nec jura æque eadem Civilia neque Ecclesiastica usurparunt cum Israelitis. Sic ex *Deuterom. 14. v. 21.* Claret peregrinis licitum fuisse edere carnem suillam, & tamen potuerunt Deum adorare in templo Hyerosolymitano, sed in loco separato ab Israelitis. *Job. 12. v. 20. Actor. 8. 27.*

XVIII. Præterea ex dictis jus proprium Romanum compositum est, quod vel scriptum jus vel non scriptum dicitur, ex hisce enim Romanum jus constare perhibetur. §. 3. *instit. de N. G. & C.* Scriptum Jus peculiari nomine lex dicitur quæ est præceptum Majestatis obligans ut poena ad id quod à Magistratu promulgatur expressè. Dicitur Præceptū quia Præceptū latius patet quàm Lex. Præceptū n. obligat sed sine vi coactiva Lex a. quæ vi coactiva destituitur, nulla est. Idcirco de Essentia quasi Legis est vi coactiva armatū esse, *Riem. dec. 1. lib. 7. ferè in* Inde Lex hac acceptione

ceptione intelligitur strictissime nõ negando quod interdum latius sumi possit pro regula s. instituto s. Scripto s. Non scripto §.10. *Instit. J.N.G.& C. Hahn ad Wesenb. tit. de LL.n.2.* Attamen quoniã in definitione additum, quod expresse promulgatũ, hæc exceptio excluditur, ut contra distinguatur consuetudini. *d.§.3. Instit. de J.N.G.& Civ.* In hoc enim Essentialis differentia Legis & Consuetudinis posita est, ut sicuti Lex est quæ expresse sancita ita consuetudo quæ solo tacito utentium consensu introducitur. *l.32. §.1. ff. de LL. Ungepaur. Exercit. 2. quæst. 6. Hillig. lib. 1. cap. X. lit. A.* Neutram sive in scriptura sive sine scriptura observatio perimit; Consuetudo enim licet scribatur eo consuetudo esse non desinit, quia jam tum erat perfecta, antequam scriberetur. Scriptura accidens est, quæ Rei Essentiam mutare nequit, *l.36. ff. de LL. ubi dicitur quod non sit necesse ut scribatur.* Neque de Legis essentia scriptura est, siquidem ex leges quæ non fuerunt scriptæ veræ leges non fuissent, cum tamen Lacædemoniorum Leges omninò veræ Leges ab ipso Imperatore dicantur, & tamen nunquam fuerunt scriptæ. Quæ *Niellius disput. 1. thes. 2. lit. A.* habet in contrarium non nocent. Nam posito Legem in cognitionem venire non posse nisi scribatur. Neque sine scriptura existere, non tn. inde sequitur quod scriptura sit essentia LL. *Hillig. disp. 11. cap. 8. lit. B.* Illud demum est de Essentia rei quod facit ut res sit. Si scriptura hoc efficeret Leges Lacedæmoniorum non fuissent, deinde multa sunt sine quibus aliquid existere nequit, quod tamen ad Ejus Essentiam nullo modo pertinet, ut accidentia quædam sunt, qualia in homine ridere posse, quædam ita necessaria ut homo penitus hisce sublatis

Romanam Rempublicam pertinet, & dicendo quod Imperator voluerit in ista necessarò legem deberi scribi, non tamen exinde inferri poterit nullam legem potuisse esse nisi scriberetur, quod tamen statuendum foret, si scriptura inde esset de Essentia, præterquam quod ex ratione Politica ad dictam legem de ratione Regiminis Augusti. Resp. posiit aliter, *Treutl, vol.1, disp.1.th.V.lit.B.ibique Bachov.*

XIX. Et sunt ea, qualiter ex certa status sui ratione faciebat multum, quæ re ipsa valebant aliter, ita & Senatui indulgebat ut se possidere adhuc gauderent, quod re ipsa jam ipsis extricaverat, ut & de ferendis legibus factum. Exinde rationem in omni lege esse asseri potest firmiter, imo qui dicit rationem esse de Essentia LL. non errabit prout ratio dicitur esse anima Legis. Jam si anima est de Essentia Rei, utique Ratio. Non quasi solida ratio semper in quavis lege, sed quod nulla lex sine aliqua ratione lata sit. Reliqua quæ fortè de qualitate LL. moveri possint, temporis brevitas ad hæc excludit. Unum de Lege Regia qua omnis potestas in Principes translata dicitur *§. 6. Instit. de J. N.G. & C.* explanandum restat, & quidem fuisse talem legem Nemo dubitabit, quod LL. expresse hoc testentur *l.1.§ 7. vers. cum enim. C. de Veter. Jur. Enucl.* Ast num sub Augusto lata sit ambigunt, multi. Sub Augusto verò fuisse latam itidem textus expressi evincunt. *l.14.§.1.ff. de manumiss. l un.§.antepen. C de Caduc. tollend.* Qui ex Tacito sub Vespasiano verba citant Responsum habeant quod sub Vespasiano fuerit renovata, sicuti expresse in verbis habetur: Habeat eandem potestatem uti Augustus &c. *Lansius de L. Reg. Thes 40. & seq. Arumæus disp. ad instit. 1 th. 18.*

XX. Quoniam supra Romanum Jus ex Jure scripto constare dictum *§ 3. Inst. d. J. N & l. 6 §. 1. ff. de J. & J.* Consuetudinem eo sensu tantum esse Jus scriptum evincitur;

Nam

Nam licet multa ſint quæ LL. Romanæ juris non ſcripti nomine efferant, attamen ex iis Ius Romanum non conſtat, igitur nec ad diviſionem hanc pertinebunt; Æquitas quatenus dicitur interpretatio Iuris ſcripti vel non ſcripti *arg. l.25. ff. d. t. de LL.* ubi: nulla Iuris ratio aut æquitatis benignitas patitur *l. 85. §. 2. ff. de R J.* hoc ſenſu nullo modo jus Non ſcriptum eſt. Hilliger ad *Donell lib.1 c.13. lit.* D. Neque obſtat, quod æquitas qua æquitas nunquam ſcribatur, imò ſi ſcribatur deſinat eſſe æquitas; Sed quando ſcribitùr quod æquum eſt. *l.1. ff de pact. l. 1. ff. de minor.* Scriptura iſta magis favet æquitati, quam æquitatem ſcribat. *Riemer. decad thes. 9.* cum quæſtio de eo ſit an ex *d* §.3. posſit dici Ius non ſcriptum. Obiter hic quæri poteſt, An Iudex ſemper æquitatem Iuri præferri debeat? Quod ſuadere videtur *l.8 C. de judiciis.* Ubi verba generalia ſunt. Veruntamen ſi caſus expreſsè in legibus deciſus eſt Judex ſecundum legem pronunciare neceſſe habet licet ipſi durum videatur. *l.12. §. 1. ff. Qui & à Quibus manumiſſ.* Nec Judex lege clementior eſſe debet. *Novell. 82. cap. 10.* Aliàs quando caſus expreſſus in lege non eſt, ita debet applicare Jura ne durius aliquid vel remisſius ſtatuat, *l.11. ff. de pœn. Hillig. ſupra d.l. lit. f. & ibi allegat.*

XXI. Deniqùe requiſita certa conſuetudinis ſunt uti rationabilem eſſe debere, *l.39 ff. de LL.* Ubi tamẽ ea ſine dubio intelligitur quæ plane rectæ rationi non adverſatur, haud quæ poſitivum Ius corrigit. *Bach. ad Treutl. volum.* I. *diſp. 1. th. 9. lit. B.* derogat enim legi ſcriptæ. *l. 32 ff. de LL.* Non quaſi majoris autoritatis ſit, & ob hanc vinceret le-

ſe in jure deciſa non ſunt Iudicis arbitrio relinquũtur. *l. 1. §. 2. ff. de Jure delib.* Quamvis diuturni mores dicantur Conſuetudo, aſt diuturni vocabulum non eundem annorum numerum denotat ſemper modo biennium *l. 56. ff. locati* modo quinquennium ſignificat. *l. 3. §. 2. ff. de Re militari.* Ideò adhuc manet Iudici diſcernendum. Poſſunt & pro rei qualitate duo actus ad conſuetudinem ſufficere, quia pluralis numerus duobus contentus ſœpius eſt, *l. 12. ff. de teſtib. & Arg. Princip. Inſtit. de Codicillis.* Neque obſtat quod frequentia actuum requiratur. Neque per plurimos annos obſervata conſuetudo *l. 35. ff. de LL.* Nam vocabulum frequentiæ etiam poterit duobus actibus exprimi, uti numerus pluralis, nec ſumitur aliter in *l. 15. §. 22. ff. de Inj. in l. a. dicta 35.* Exemplum, non regula eſt, quæ tamen omnino ad æſtimationem Iudicis referuntur. *Sutbold. diſp. 1. Apobor. 92.* Neque Actus Iudiciales deſiderantur, ſed quandoq; duobus Extrajudicialibus contenta eſt, quia ſunt conſuetudines, de quibus non opus eſt dari contradictorium judicium ſicuti Patrisfamilias dicitur *l. 75. de Legat 3.* Quando autem *l. 34. ff. de LL.* aſſerit videndum eſſe an Contradictorio judicio obtinuerit de quadam Conſuetudine introducta loquitur non introducenda, vel de ea quæ neceſſariò judicialis eſt.

Tantum!

Wol dem der ſeine Zeit
Zum guten angewendet/
Vnd nicht durch Vppigkeit
Im Anfang iſt geblendet/
Der wird als wie wir ſehn
Nicht in dem Kopte ſtehn.

Herr

Herr WEGNER hat diß auch
Mit reiffen Raht erwogen/
Und ob der bittre Rauch
Jhn offters gleich bezogen.
So hat sein Müh und Fleiß
Dannoch anitzt den Preiß.
Lebt jmmer so beziehrt
Gebraucht das kluge Sinnen.
Biß ihn zu letzt berührt
Olympi hohe Zinnen/
Und dencket dann zuletzt
Wer euch so hoch gesetzt.

Dieses wenige setzet seinem Hn. Stuben-
Gesellen zu Ehren
T. S. V. F. A. D. M.

MAncher ungesunder Sinn /
Lässet Kunst und Tugend fahren/
Gaffet nach der Wollust hin /
Wil die Müh im Alter sparen /
Aber wie es sonst hergehet/
Endlich er mit Schimpff bestehet.
Wer die Kunst und Tugend liebt /
Darff ihm solches nicht besorgen/

Wil ihm gleich das falsche Glück
Vnmuth vor die Augen setzen /
Darff er der gemeinen Tück
Gar für keinen Vnfall schetzen /
Denn / die sich so hoch befinden /
Wil das Glück die Hände binden.
Mein Herr WEGNER auch dein Sinn /
Hat durch Kunst hindurch gedrungen /
Müh und Arbeit ist dahin /
Dir ist es recht wol gelungen /
Doch es hat so gehen müssen.
Jetzt wil dich Phaena küssen.

Also schrieb dem Hn. Autori seinem Brüderlichen Freundt schuldigst
Conradus Witscheibe /
LL. St.

WEnn man gleich die Welt verfügte
Vnd der Sternen Menge zehlt.
Momus dieses nichts schätzte
Suchte doch wie ers verhelt /
Drumb wer nach der Tugend trachtet
Wenig auff sein plaudern achtet.
Wer nur seinen Zweck erreichet
Es gescheh mit Neid / mit Gunst /
Wiewol man des Hertz erbleichet
Kan doch niemand seine Kunst /
Mit den Tadelworten kräncken /
Muß vielmehr den Preiß Jhm schencken.
Diese werden dein Vornehmen
Liebster Bruder / wie ich mein /
Mit Gedancken auch beschämen /
Wird es aber wirckhafft seyn /
Tugend wird nicht unterdrucket /
Ob sie gleich steht was gebücket.

Dieses wenige setzte seinem lieben Br. zu Ehren
Michael Wegener.